

Навчання іноземних мов: евристичні технології у дистанційній освіті

*І. Зайцева, Т. Плохута

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

*Corresponding author. E-mail: innazaitseva@ukr.net, tanyaplokhuta@ukr.net

Paper received 26.10.19; Accepted for publication 08.11.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-210VII61-17>

Анотація. У статті висвітлюється можливість вдосконалення дистанційного навчання шляхом поєднання сучасних його інформаційно-комунікативних технологій з технологіями евристичного навчання іноземних мов у освітній системі університету, що сприяє успішному формуванню основних професійних компетентностей студентів-дистантів та їх творчій самореалізації. Експериментально доведено, що творчий характер виконання та діагностики евристичних завдань сприяє зануренню студентів-дистантів у пошуково-перетворюючу, конструктивну, креативну діяльність.

Ключові слова: навчання іноземних мов, дистанційна освіта, евристична технологія навчання, інформаційно-комунікативна технологія, професійні компетентності, педагогічна діагностика, критерії оцінювання.

Вступ. Динамічність економічних і соціокультурних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, сприяє активному впровадженню дистанційної освіти як одного з напрямів реформування та стратегічного розвитку вищої педагогічної освіти. Педагогічні можливості дистанційного навчання для формування професійних компетентностей майбутнього фахівця полягають передусім у тому, що таке навчання створює більш комфортні, порівняно з традиційними видами навчання, умови для творчого самовираження особистості; допомагає студентам демонструвати продукти своєї творчої діяльності всім охочим; надає експертні можливості оцінювання творчих досягнень студентів. Дистанційне навчання припускає інтеграцію інформаційно-комунікаційних та евристичних технологій, які в сукупності забезпечують інтерактивність взаємодії суб'єктів освіти, творчий характер та продуктивність навчального процесу, можливість для студентів створювати власні, значимі для них освітні продукти, постійно підвищувати навчальні досягнення студентів.

Короткий огляд публікацій за темою. Ученими М. Лазаревим, Л. Сірик, А. Хуторським [2;3;6] та іншими доведено, що для ефективної організації дистанційного навчання майбутніх учителів, зокрема учителів філологічних спеціальностей, необхідним є органічне поєднання в дистанційному навчанні різних видів інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) (інформаційних, інтерактивних, діагностичних) та евристичних дидактичних форм, методів і засобів (навчальне проектування; діалогова взаємодія; професійно-творчі дискусії; медіа-конференції; евристичні тестові завдання з використанням серії пізнавально-творчих запитань; презентація й захист творчих проєктів із їх інтерактивним обговоренням; творчі комп'ютерні ігри тощо). Застосування в дистанційному навчанні евристичних технологій уможливило досягнення стратегічної мети сучасної вищої педагогічної освіти – оволодіння майбутнім фахівцем професійними компетентностями на творчому рівні й успішну їх реалізацію в практичній діяльності.

Мета статті полягає у з'ясуванні умов успішного формування професійних компетентностей майбутнього фахівця в дистанційному навчанні іноземних мов із застосуванням евристичних технологій.

Матеріали і методи. Доступні для дистанційного навчання евристичні технології навчання сприяють кращому, осмисленому освоєнню навчального матеріалу, підвищують мотивацію студентів, розвивають їхні творчі (методологічні і пізнавальні) здібності, дозволяють підвищити рівень їхньої пізнавально-творчої самостійності, розвивають логічне та евристичне мислення, основні професійно-творчі вміння. Відповідно до сучасних вимог освіти освоєння студентами професійних компетентностей орієнтується на розвиток евристичного мислення та евристичних умінь для успішної професійно-творчої самореалізації студентів.

Водночас збагачення традиційних форм дистанційної освіти евристичним інструментарієм вимагає від викладача не тільки професійної компетентності щодо організації дистанційного навчання, але й умінь застосовувати евристичні технології, органічно поєднувати їх з досконалим володінням комп'ютерною технікою, розробленими навчальними медіа-програмами тощо. Тому до організації дистанційного навчання із застосуванням навчально-методичного інструментарію евристичного характеру, було розроблено й впроваджено систему такої підготовки, складовими якої були: а) оволодіння теоретичними основами комп'ютерної грамотності та евристичного навчання; б) набуття вмінь працювати із комп'ютерною технікою й іншими гаджетами, зокрема такими ноу-хау, як створення й редагування зображень, наповнення Інтернет-ресурсів контентом, аналіз функціональних можливостей сайту для доступу до нього й обміну інформацією; в) створення за допомогою ІКТ самостійно або в груповій кооперації значущих творчих освітніх продуктів (моделей, проєктів, таблиць, діаграм, творів, розповідей, листів тощо); г) досягнення комунікативної діалогової взаємодії творчих груп щодо пошуку, відбору нової інформації, створення інноваційних освітніх мереж, складних проєктів (веб-сторінок, професійних сайтів); г) організація обміну інформацією, інноваційними ІКТ-технологіями з іншими кафедрами, університетами та досвідом застосування в дистанційному навчанні евристичних засобів, проведення Інтернет-конференцій, презентації й захисту створених професійно-творчих продуктів [1, с. 9].

Практичні завдання дистанційного курсу з іноземних мов (англійської та німецької) мають детальні методичні рекомендації щодо їх виконання, деякі зразки алгоритмічних та евристичних дій. Особлива увага приділяється критеріям діагностики та оцінювання, формам і способам презентації результатів, термінам виконання й корегування завдань. Дистанційне навчання передбачало активну взаємодію викладача й студентів у режимі реального часу з аналізом та узагальненням теоретичного матеріалу та освоєних умінь. Під час такої взаємодії застосовували спеціальні серії евристичних запитань, які вимагали надання достатньо короткої відповіді на них із постійною апеляцією до матеріалів лекції й списку рекомендованої літератури та розв'язання проблемних завдань. У процесі експериментальної роботи в межах розроблених дистанційних курсів знайшли широке застосування евристичні бесіди на основі суб'єкт-суб'єктної діалогової взаємодії, групові медіа-дискусії, створення й презентація студентами дистанційних проєктів евристичного змісту, розповідей, творів, творчих діалогів, серії евристичних запитань; формування й розв'язання проблемних ситуацій, зіставлення, порівняння, узагальнення основних граматичних, лексичних, літературних категорій тощо [1, с. 11].

Результати та їх обговорення. Наведемо приклад організації та проведення роботи над авторським евристичним завданням -телепрезентацією у рамках дисципліни «Іноземна мова».

У нашому дослідженні *телепрезентація* розглядається, з одного боку, як вид евристичного завдання, метою якого є пошук, аналіз суб'єктивно нової для студента інформації іноземною мовою (як правило професійного спрямування) з подальшим записом усної доповіді на відеокамеру та презентацією її «широкому загалу»; з іншого боку – засіб діагностики, контролю та оцінювання результатів пізнавально-творчої діяльності студентів, що надає можливість достатньо об'єктивно виміряти швидкоплинну усну доповідь за допомогою чітко визначених контрольних діагностичних критеріїв, завдяки «фіксації» її форми у вигляді відеозапису та можливості не однократного перегляду пізнавально-творчого продукту студента [4].

Роботу над телепрезентацією було організовано поетапно. Насамперед студенти ознайомилися з взірцями публічних доповідей іноземною мовою, укладених провідними науковцями, викладачами, аспірантами, магістрантами, студентами із електронної бази даних кафедри іноземних мов Сумського державного університету. Також студенти ознайомилися з комплексом контрольних-діагностичних критеріїв для всебічного та об'єктивного оцінювання публічного виступу [5; с. 247-248], на їх основі аналізували запропоновані роботи, відшукували недоліки, допущені помилки, корегували їх. Процес підготовки студентів до публічного виступу було підкріплено виконанням спеціальних евристичних вправ на формування умінь аналізувати, систематизувати, класифікувати інформацію тощо.

На першій стадії роботи студенти мали можливість вибрати, переформулювати тему публічного виступу

або формулювати власну у рамках загальної тематики, запропонованої викладачем. Доповідь могла мати суто теоретичний або дослідно-експериментальний характер.

Наступний крок передбачав самостійне обмірковування теми, складання попереднього плану виступу, ознайомлення з науковою літературою з означеної проблеми та вибір джерел, що достатньо повно розкривають вибрану тему.

Основним компонентом евристичної діяльності був письмовий виклад матеріалу іноземною мовою відповідно до складеного плану з урахуванням логіки викладення думок, термінологічної чіткості. Увага студентів зверталася на те, що наукова доповідь має містити такі композиційні частини, як вступ, головну частину, висновки.

У процесі підготовки і запису телепрезентації наукової доповіді студенти мали можливість заздалегідь проглянути відеоматеріал, проаналізувати його, знайти помилки та усунути їх. Виконання такого виду евристичного завдання, як телепрезентації – гарна нагода для самодіагностики і самовдосконалення. Запис виступу також зручно використовувати для визначення переваг та недоліків створеного продукту, проведення взаємооцінювання і під час кінцевого оцінювання результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів.

Враховуючи специфіку усної презентації наукової доповіді, діагностика здійснювалась за такими критеріями: композиційна цілісність (логіка плану, частин виступу, послідовності, вступу і висновків); науковий рівень (ерудиція, аналіз, врахування новизни); зв'язок з життям (врахування нових напрямків); інформативність (на рівні фактів, зв'язків, підходів, висновків); аргументованість (логіка доказів, адекватність прикладів теорії); культура мовлення (правильність, багатство, емоційність, використання ораторських прийомів); техніка мовлення (дикція, інтонація, темпоритм); тривалість виступу (дотримання часових норм відведених на виступ) тощо.

Під час діагностики, контролю й оцінювання усних доповідей студентів англійською мовою, додатково враховувались їх мовні та мовленнєві особливості (правильність вживання граматичних, лексичних, стилістичних одиниць).

Результати оцінювання усної доповіді студентів свідчать про те, що відбувається позитивна динаміка у розвитку когнітивних, креативних, оргдіяльнісних умінь. Цьому сприяє якісна організація підготовки, виконання та оцінювання евристичного завдання, яка досягається завдяки використанню методичних розробок до підготовки усної англомовної доповіді (презентації), розроблених на основі Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти.

У ході експерименту встановлено ефективність поєднання евристичного навчання з дистанційним. Так, кількість студентів із творчим рівнем сформованості предметно-методичної компетентності в експериментальній групі (ЕГ) збільшилася на 25 %, інформаційно-комунікативної – на 17,5 %, діагностико-прогностичної – на 5 %, конструктивно-творчої – на 10 %. У контрольній групі (КГ)прирости цих показ

ників виявилися менш суттєвими, відповідно: +15,6 %, +3,9 %, +1,3 %, +5,2 %.

Висновки. Отже, доступні для дистанційного навчання евристичні технології, форми, методи, засоби навчання сприяють якісному, осмисленому засвоєнню навчального матеріалу, підвищують мотивацію студентів-дистантів, розвивають їхні творчі здібності, дозволяють підвищити рівень пізнавально-творчої самостійності, розвивають логічне й евристичне мислення, сприяють активному формуванню професійних компетентностей та творчій самореалізації особистості.

Експериментально доведено, що евристичний характер виконання та діагностики телепрезентації сприяє зануренню студентів-дистантів у пошуково-перетворюючу, конструктивну, креативну діяльність, дозволяє їм зробити якісний перехід від поверхового розуміння своєї професії до більш глибокого та творчого. Відеозапис усного виступу студента, зокрема іноземною мовою надає можливість більш детально проаналізувати освітній продукт, визначити його недоліки і переваги, порівняти з попередніми роботами студента такого ж формату і дослідити навчальне прирощування його пізнавально-творчих здобутків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцева І. О. Формування професійних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей в умовах дистанційного навчання: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / І.О. Зайцева. – Харків – 2016. – 20 с.
2. Лазарев М. О. Самореалізація творчих і духовних цінностей особистості в евристичній освіті / Лазарев М. О. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2014. – № 7 (41). – С. 270–280.
3. Сірик Л. М. Концепції і технології евристичного навчання в сучасній педагогічній науці США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. М. Сірик. – Суми, 2012. – 20 с.
4. Плохута Т. М. Англомовна телепрезентація як засіб діагностики, контролю та оцінювання результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів / Т. М. Плохута, І. О. Зайцева // Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів іноземних мов: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Ніжин, 22–23 червня 2016 р.). – Ніжин: Видавць ПП Лисенко М. М., 2016. – С. 86–88.
5. Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: [монографія] / [за ред. проф. М. О. Лазарева]. – Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 312 с.
6. Хуторской А. В. Дистанционное обучение и его технологии / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 10 сентября. – [Электронный ресурс] – <http://www.eidos.ru>.

REFERENCES

1. Zaitseva I. O. The formation of future language teachers' professional competences by the blended learning. Author's abstract diss. ... for Candidate's degree of ped. Sciences / I. O. Zaitseva. - Kharkiv - 2016. - 20 p.
2. Lazarev M. O. Self-realization of the individual's creative and spiritual values in heuristic education / Lazarev M. O. // Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. - Sumy: A. S. Makarenko SSPU. - 2014. - No. 7 (41). - P. 270–280.
3. Siryk L. M. Concepts and technologies of heuristic learning in modern US pedagogical science: author's abstract. diss. ... for Candidate's degree of ped. Sciences: 13.00.01 / L. M. Siryk. - Sumy, 2012. – 20 p.
4. Plokhuta T. M. English-speaking telepresentation as a means of diagnosis, control and evaluation of the results of students' independent cognitive-creative activity / T. M. Plokhuta, I. O. Zaitseva // Innovations in Education: Modern Approaches to the Professional Development of Foreign Language Teachers: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference (Nizhyn, June 22-23, 2016). - Nizhyn: Publisher of PP Lysenko M. M., 2016. - P. 86–88.
5. Cognitive-creative and professional self-realization of personality in heuristic education: [monograph] / [edit] prof. Lazarev]. - Sumy: A. S. Makarenko SSPU Publishing House, 2014. - 312 p.
6. Khutorskoy A. V. Distance learning and its technologies / A. V. Khutorskoy // Distance learning and its technologies 2005. - September 10. - [Electronic resource] – <http://www.eidos.ru>.

Foreign languages teaching: distant heuristic technologies

I. Zaitseva, T. Plokhuta

Abstract. The article highlights the possibility of improving distance learning through its combination of modern information and communication technology with heuristic technologies in teaching foreign languages in the university educational system. It contributes to the successful formation of basic professional competences of distant students. It has been experimentally proven that the creative nature of performing and diagnosing of heuristic tasks contributes to the immersion of distance students in search-transforming, constructive, creative activity.

Keywords: teaching foreign languages, distance learning, heuristic technology, information and communication technology, professional competence, pedagogical diagnostics, evaluation criteria.